

ÚJ KÖNYVEK

Ove Granstrand: The Economics and Management of Intellectual Property

(A szellemi vagyon gazdaságtana és menedzselése)

Edward Elgar Publishing Limited, 1999

Ove Granstrand műve a korszerű vállalatirányítás egyik kiemelkedően fontos területével foglalkozik. Ez a vállalat birtokában lévő tudásanyaggal való gazdálkodás. Túlzás nélkül állítható, hogy ennek jelentősége rohamosan növekszik, és mindinkább meghatározó szerepet tölt be a cégek jelen- és főként jövőbeni gazdasági erejének, piaci pozícióinak, versenyképességének és jövedelemtermelő képességének alakulásában.

Az árutermelők számára az innovációs fejlesztési eredmények hasznosítása a közöttük folyó versenyben való előbbrejutásnak, illetve a már kivívott piaci pozícióik megőrzésének egyik alapvető jelentőségű eszköze, amely jelentősen befolyásolja üzletpolitikájukat és egész magatartásukat. E téren igen erőteljesen érvényesülnek bizonyos tendenciák. Minden árutermelő törekszik arra, hogy olyan új innovációs fejlesztési eredmények birtokába jusson, amelyet a maga tevékenységében hasznosítva javítani, de legalábbis őrizni és védeni tudja a versenyben elfoglalt pozícióit. Az így feltáruló – vagy megtehető – lehetőségeket természetesen mindenki igyekszik minél teljesebben kiaknázni a maga javára. Az innovációs eredményekből, sajátos tudásanyagból összeálló szellemi vagyon hasznosításán alapuló versenyelőny gyakran nagyon is számottevő többletnyereség – extraprofit – forrásává válhat – éppen ez az innováció egyik legfontosabb mozgatórugója. Ennek az előnynek a megőrzése egyúttal elsőrangú gazdasági érdekükké teszi azt is, hogy a versenytársaik ne tudják maguk is megszerezni és főként hasznosítani ennek a sajátos vagyonnak az elemeit. Ez ellen tehát lehetőségeik szerint aktívan is védekeznek.

Az így 'birtokon belül' lévőkkal szemben állanak ugyanakkor a verseny mindama tényleges és potenciális résztvevői – a piacon már jelenlévők és az oda betörni szándékozók –, akiknek érdekeik azt diktálják, hogy a versenyelőnyt biztosító szellemi vagyont szintén megszerezzék, igyekezzenek maguk is osztozni a hasznosítás lehetőségeiben, méghozzá a saját szempontjukból minél kedvezőbb feltételekkel – akár az eredeti birtokosok és a többi versenytárs ellenére is, de mindenképpen oly módon, hogy az tőlük minél kevesebb ráfordítást igényeljen. Így például a hasznosítási jogok szabályszerű megvásárlásához vagy technológiavásárláshoz is csak akkor folyamodnak, ha kedvezőbb megoldás nem áll rendelkezésükre.

A cég szellemi vagyonának menedzselése, a birtokában lévő tudásanyaggal való gazdálkodás mára már fontosságában gyakorta a vállalati pénzügyek menedzselését is

felülmúlja. Ezen a téren ugyanakkor különös ellentmondás tapasztalható. Vitathatatlan tény, hogy ma már nem lehet tartósan sikeres az a vállalatvezetés, amely nem rendelkezik a kellő felkészültséggel ahhoz, hogy képes legyen egyrészt optimális hatékonysággal gazdagítani a cég szellemi vagyonát, másrészt a lehető legtöbbet ki is hozni abból. Ennek ellenére ezek az ismeretek igen sok cégnél még mindig hiányosak. Ez korántsem magyar vagy kelet-közép-európai sajátosság. Világszerte jellemző, hogy a vállalkozások irányítóinak, a vállalati szakembereknek, valamint azoknak, akik ilyenén szeretnének válni, döbbenetesen nagy hányada nem rendelkezik kielégítő mértékben a szellemi vagyon menedzseléséhez szükséges ismeretekkel és szemlélettel.

Nagyon fontos felismernünk, mennyire sajátos jószág a szellemi vagyon. Ezt Granstrand könyve igen jól érzékelteti. Az ártermelők kezében a szellemi vagyon termelőeszközzül szolgál, ehhez igazodik az anyagi értéke és a gazdasági jelentősége is. Hozzáértő kezelése létfontosságú gazdasági lehetőségeket nyithat meg, az ebben elkövetett hibák pedig igen nagy veszteségeket okozhatnak. Hatékonyan azonban csak az tud gazdálkodni vele, aki rendelkezik az ehhez szükséges speciális felkészültséggel. Különösen fontos jellemzője, hogy nagyon illékony: a nem megfelelő kezelés a legnagyobb potenciális értéket is pillanatok alatt semmivé teheti, vagy kitarthatja a kaput azok előtt, akik a kérdéses vagyonelemeket el akarják venni gondatlan vagy felkészületlen birtokosuktól.

Nem állítanánk, hogy mindaz, amit Granstrand itt elmond, csupa vadonatúj felismerés, ez azonban semmit sem von le az itt felsorakoztatott ismeretek, megfontolások, útmutatások gyakorlati értékéből. Megállapításainak, tételeinek, következtetéseinek a legfőbb értéke, hogy jó áttekintést kínál arról, milyen szemlélettel kell kezelni a szellemi vagyont és főként annak gazdasági hasznosítását, mit kell tudni ezen a területen, és jelentős segítséget ad mindezek elsajátításához.

A szellemi vagyon védelmét sajátos természete folytán a materiális vagyonnál alkalmazottaktól eltérő módon és eszközökkel kell biztosítani. Ezt a könyv kiválóan bemutatja. E védelem lehetőségeinek és megvalósításának gyakorlatilag minden bizonnyal legjelentősebb részét az iparjogvédelem intézmény- és eszközrendszere teremti meg. A szellemi vagyon gazdasági értéke két forrásból táplálkozik. Egyike a benne megtestesülő ismeretek, tapasztalatok, lehetőségek használati értéke, ami azt jelenti, hogy alkalmazásuk versenyelőnyhöz vagy a versenyben addig fennálló hátrány ledolgozásához segíti hozzá a felhasználójukat, de legalábbis lehetővé teszi, hogy bizonyos feladatokat a közismert megoldásokhoz képest eredményesebben és/vagy hatékonyabban tudjon elvégezni. Az érték másik forrása pedig az a birtokosi pozíció, amely biztosítja, hogy a kérdéses vagyonelemek felhasználásában, birtoklásában és a velük való rendelkezésben birtokosuk a gazdasági élet többi szereplőjével szemben tulajdonosi elkülönültséget vagy azzal a birtoklás gyakorlati vonatkozásaiban lényegileg egyenértékű pozíciót élvez, és ezzel kizárja, hogy azokat mások a maguk tevékenységében szabadon hasznosítsák. E tulajdoni elkülönültséget teremti meg az esetek igen nagy hányadánál az iparjogvédelem intézményrendszere. A szellemi vagyon jogi oltalma nélkül – és így az iparjogvédelem intézményrendszerének léte nélkül – annak elemei nem válhatnának áruvá, és így nem létezhetne a technológiakereskedelem sem.

Granstrand kutató. Műve tíz év mélyreható és módszeres kutatásainak eredményeit tárja elénk, amelyeket a szerző olyan, a szellemi vagyon menedzselésében és kiaknázásában élenjáró országokban végzett, mint az USA, Svédország és Japán. Előadásmódja nemegyszer kifejezetten élvezetes – például szellemes telitalálat, hogy Prométheusz lebukott ipari kémként állítja elénk. Könyvének fontos erénye az is, hogy megértése – egy-két résztől eltekintve – nem igényel különösebb szakmai felkészültséget, hanem mindenki számára könnyen érthető.

A szellemi vagyon menedzselését illetően számos tévhit él, s ezektől még az érintett szakemberek jelentős hányada sem mentes. Példa erre, hogy milyen sokan nem tudják, hogy egy találmány szabadalmaztatása csak bizonyos feltételek között kedvező, más esetben viszont kifejezetten káros gazdasági következményeket okozhat. A Granstrand által kínált ismeretek segítenek elkerülni az ilyen csapdák nagy részét.

A könyv egyes fejezetei az alábbi témaköröket fogják át:

• A szellemi vagyontól az intellektuális kapitalizmusig • A szellemi vagyon filozófiája és történelme • Szabadalmak és a szellemi vagyon: az általános keretek • A technológia-intenzív cégek • Japán szabadalmi gyakorlat: áttekintés • Technológiák és hasznosítási stratégiák – technológiamenedzsment Japánban, új technológiák megszerzésének és hasznosításának stratégiái, a technológiák hasznosításának általános jellemzői Japánban • A szellemi vagyonnal kapcsolatos politikák és stratégiák – a szabadalmazás előnyei és hátrányai, szabadalmi stratégiák, az üzleti titok stratégiái, árujelző stratégiák • A szellemi vagyonnal kapcsolatos tevékenységek szervezeti megoldásai és menedzselése • A szabadalmi információ elemzése • Az intellektuális kapitalizmus, és ami azon túl van.

Néhány alfejezet címe „A szellemi vagyon filozófiája és történelme” c. fejezetből jó példaként szolgál annak szemléltetéseként, milyen átfogó képet kínál e mű a témáról: Az egyének szellemi vagyontól nézetei • Szellemi vagyontól nézetei primitív társadalmakban • ... az állatok közösségeiben • ... antik társadalmakban • ... a tudományban és a technológiában • ... a kultúrában • ... a katonaságnál • ... a mitológiában és a vallásban. Egyéb zárt szellemi vagyonrezsimek.

Ove Granstrand könyve olyan ismereteket összegez és kínál többnyire könnyen megérthető formában az olvasónak a szellemi vagyon menedzselésének filozófiájáról, stratégiai megfontolásairól és gyakorlati szempontjairól, amelyeket ma már egyetlen komolyabb cég sem nélkülözhet. Szintúgy létfontosságúak ezek mindazoknak, akik bármely szinten kutatás-fejlesztéssel, innovációval, az így létrehozott eredmények hasznosításával és értékesítésével foglalkoznak, ideértve nemcsak a legszélesebb értelemben vett ipart, hanem a felsőoktatás kutató-fejlesztő műhelyeit és gazdasági vezetését is.

Aki alaposan végigveszi és végig is gondolja mindazt, amit e mű elénk tár, nagyon sok értékes ismeretet, szempontot, megfontolást kap ahhoz, hogyan kell a szellemi vagyont menedzselni, felépíteni, védeni, kiaknázni, hogyan lehet abból maximális hasznot húzni. Sokszor lesz az az érzése, hogy amit olvas, olyannyira ésszerű, hogy magától is rájöhett volna. És sokak döbbennek majd rá, hogy ha hamarabb találkoznak az itt felsorakoztatott ismeretekkel és gondolatokkal, akkor elkerülhettek volna fájdalmas bukásokat, veszteségeket.

Osman Péter